

SINT-ELISABETHSVLOED

Meester van de heilige Elisabeth-Panelen, ca. 1490-1495

De onbekende schilder van deze panelen bracht een gebeurtenis in beeld die zo'n driekwart eeuw eerder plaatsvond: de grote overstroming bij Dordrecht in de nacht van 18 op 19 november 1421. 19 november is de naamdag van de heilige Elisabeth van Hongarije. Daarom is de vloed naar haar genoemd.

Een groot houtvlot drijft de Merwede af richting Dordrecht, een belangrijke handelsstad.

Deze wieg wordt in evenwicht gehouden door een kat. Volgens het hier uitgebeelde volksverhaal overleefde de baby de ramp overleefde de baby de ramp (de werd ze 'Beatrix' (de gezegende) genoemd. De legende wil dat die Beatrix later deze paneelschilderingen bestelde, maar dat lijkt te mooi om waar te zijn.

Een man met een groot pakket gaat door de stadspoort. Achter hem een vrouw en een kind, die eveneens hun toevlucht zoeken in Dordrecht.

Anders dan veel middeleeuwse kunstenaars ontleende de schilder deze voorstelling waarschijnlijk niet aan een bestaand voorbeeld. Infraroodopnamen maken zijn vlotte penseelstreeken van bomen en huizen zichtbaar. De figuren schilderde hij het laatst, in de bovenste verflaag.

De onbekende schilder gaf het verdronken land van Dordrecht niet waarheidsgetrouw weer. Hij 'propte' de gebieden ten zuiden en westen van de stad in één voorstelling. Als een kroniek-schrijver voegde hij allerlei details toe aan het landschap. Door het vogelvluchtperspectief – we zien het landschap van bovenaf – kon hij meer details kwijt.

Hier stroomt het water in de polder, naast de kerk van het dorp Wieldrecht.

In Maasdam is een vrouw achtergebleven. Ze bekijkt de situatie vanuit de deuropening van haar boerderij.

Een zwemmend varken probeert wanhopig vaste grond te bereiken. Voor de drijvende man ernaast is het al te laat.

Een man sjouwt met een groot pakket; zijn armen heeft hij door de hengsels van twee kooikotten gestoken.

Een man brengt zijn vrouw en drie kinderen per sloep naar een drogere plek.

Een vrouw met een winkel wacht op klanten. De gestapelde uitstalling in de etalage lonkt tevergeefs. De man en de vrouw in de boot hebben het te druk met hun eigen besognes.

Een naakte man redt het vege lijf door in een boom te klimmen.

Naast een aantal voorraadzakken vervoert deze man een doods-kist op zijn karretje.

Boeren uit de ondergelopen omgeving brengen met bootjes, karren en sleden hun voorraden in veiligheid.

Een naakte man redt het vege lijf door in een boom te klimmen.

In 1421 raasden verschillende stormvloed en Nederlandse kust. In november brak vlak bij Dordrecht de dijk door bij het dorp Wieldrecht. Een maand later bezweek de dijk bij Werkendam. Hierdoor liep de Grote Waard onder water, een polder van ongeveer 45.000 hectare. Deze kaart laat zien hoe de situatie tegenwoordig is.

Maasdam
Een van de dorpen die door het water werden overspoeld.

Dordrecht
De hoger gelegen stad Dordrecht was tijdens de overstromingen een veilig heenkomen voor vluchtelingen uit de regio.

Wieldrecht & Werkendam
De dijken bij Wieldrecht en Werkendam waren slecht onderhouden en niet bestand tegen de zware stormen. De dijkbewakers verdienden het geld voor herstel met zoutwinning uit veen. Hierdoor klonk de grond in, wat de afwatering bemoeilijkte. Hele gebieden bleven onder water staan.

Hollands Diep
Het Hollands Diep kwam door de Elisabethsvloed verder landinwaarts. Het scheidt sindsdien de stad Dordrecht van de stad Geertruidenberg.

Biesbosch
De overstromingen van 1421 waren zo ingrijpend dat een deel van het ondergelopen land nooit meer is drooggelegd. Het gaat om het gebied ten zuidoosten van Dordrecht, dat we nu kennen als de Biesbosch.

Gorinchem
De stad Gorinchem, waar de rivieren Maas en Waal samen als Merwede verder stromen.

Altaarstuk
In de Grote Kerk van Dordrecht kregen de watersnoodvluchtelingen uit Wieldrecht een eigen altaar toegewezen. Daar konden ze hun omgekomen dorpsgenoten gedenken. Hun nakomelingen bestelden omstreeks 1490 een altaarstuk, waarvan de Rijksmuseumpanelen de luiken waren. Het middendeel (1), waarschijnlijk een altaarkast met houten beelden, ging later verloren.

Elisabeth
De stormramp bij Wieldrecht vond plaats op de naamdag van de heilige Elisabeth. De Wieldrechtse wijdden hun altaarstuk aan Elisabeth en lieten haar levensverhaal afbeelden aan de binnenzijde van de luiken (2). Bezoekers van de Grote Kerk zagen die voorstellingen alleen op hoogtijdagen. Doorgaans was de voorstelling van de Elisabethsvloed aan de buitenzijde te zien (3).

Doorgezaagd
Na de reformatie werden alle katholieke voorwerpen uit de Grote Kerk van Dordrecht verwijderd, zo ook de altaarluiken met de Elisabethsvloed. Na 1800 zaagde iemand de luiken in de dikke doormidden. De vier panelen die zo ontstonden zijn toen verkocht aan een particulier. In 1933 kocht het Rijksmuseum de panelen.

